

OBRIR LES PORTES DEL TEMPS

L'estació de Portbou de Jordi Carrió i Manel Esclusa, publicat per Curbet, és un llibre de poemes i fotografies que, a partir d'un indret desolat i indissolublement lligat a Walter Benjamin, proposa una reflexió sobre Europa i allò que les fronteres representen avui.

NATÀLIA CANTÓ-MILÀ I JOAN FUSTER-SOBREPERE

La formidable estructura de l'estació fronterera de Portbou esdevinguda «un territori empobrit, impur, desolat, devastat, tristíssim» serveix a Carrió per denunciar allò que les velles estacions frontereres representen avui. Una metàfora d'allò que els estats-nacions impotents simbolitzen mentre l'ideal de progrés que els va fer créixer s'esllangueix i la nova pàtria europea no es decideix a néixer.

Justament va ser la construcció del ferrocarril en la segona meitat del segle XIX allò que va fer desaparèixer els passaports a Europa fins a la seva reintroducció arran de la Primera Guerra Mundial. El ferrocarril havia fet exclamar a Ildefons Cerdà, esperançat: «*Todo en este siglo se encamina a la desaparición de los límites, todo tiende a la fusión general, todo propende a la paz*» (*Teoría General de la Urbanización*, 1859). Una fe formidable en

el futur que, malauradament, el segle XX s'encarregaria d'enrunar. La guerra seria la norma europea, i després, la unificació europea el projecte de reparació.

Avui el nostre continent confortable assisteix esporuguit a la guerra i es refugia novament en unes fronteres que ja no serveixen més que per enderrocar qualsevol ideal. La mateixa tradició il·lustrada es troba a la intempèrie, desolada com l'estació abandonada de Portbou. «L'àngel de la Història» de Klee que Walter Benjamin evoca –en una intuïció genial– mirant cap al passat i empès cap al futur per l'huracà del progrés «mentre davant d'ell les ruïnes s'amunteguen fins al cel» (*Theses on the Philosophy of History*, 1940), aquest àngel, com ens ha assenyalat Zygmunt Bauman, ha fet un gir: «el seu rostre ja mira del passat cap al futur, mentre l'huracà li empeny

les ales cap enrere, un huracà que aquesta vegada bufa des de l'infern de l'esdevenidor.» (*Retropia*, 2017)

Una vegada més el poeta Jordi Carrió (Barcelona, 1949) s'acompanya de l'obra visual d'un artista, Manel Esclusa, per dialogar i amplificar les seves paraules. Una estratègia que ha esdevingut una forma de gènere, en un llibre testimoni, denuncia esgarriada, i al mateix temps, no obstant, prenyat de fe en la vida. Esglai, és cert, davant «la mala mort», esperança no obstant en «una pau més alta». Carrió conclou: «creus en el món», allò que ens fa més falta.

L'estació de Portbou, com a unitat de text-imatge, és un dels homenatges més fidels a l'esperit de l'autor que es podria fer a Walter Benjamin. Benjamin, que pensava en imatges i les escrivia amb una vivacitat que

A l'estació de Portbou

no hi té parada
la memòria.

El temps buidat:

La nul·la infinitud.

72

L'estació de Portbou compagina els poemes de Jordi Carrió amb les fotografies de Manel Esclusa.

trencava la bidimensionalitat del text escrit, no emprava les imatges com a il·lustracions o metàfores. Ell connectava les imatges amb les quals treballava amb la memòria (imatges mnètiques), amb l'espai (imatge-espai) i amb el cos (imatge-cos). I en els rastres de la memòria hi trobava la seva actualitat, una actualitat que ens torba i ens toca a través de les imatges. Benjamin cercava i transmetia, a través de les imatges del passat, senyals, indicis, ressons de l'esdevenir.

Els poemes que ens ofereix Carrió i que Esclusa ha convertit en imatges treballen amb aquesta fórmula benjaminiana i desfan vers a vers, fotografia a fotografia, la línia contínua i unidireccional del temps que hem après a donar per descomptat. Un temps buit, continu, indiferent, implacable. I contraposen aquest temps buit amb un temps ple, abundant, encarnat, amb portes del darrere i dreceres que comuniquen el Portbou de 1940 amb el futur del projecte d'Europa, manifestament i, malauradament mai millor dit, fet carn a la Mediterrània del present.

Amb la ploma de Carrió i l'objectiu d'Esclusa, aquest temps ple, encarnat, consternat i acollidor alhora, no esdevé pas laberíntic pel fet de renunciar al mite de la seva continuïtat i linealitat. No, aquest temps esdevé «actual» en el sentit més profundament teòric que li atorga Sigrig Weigel quan treballa Benjamin (*Body-and Image-Space: Re-Reading Walter Benjamin*, 1996). El tràgic suïcidi de Benjamin en una de les hores més fosques d'Europa és avui actual, actualíssim. I els monstres creats per la raó, com ja albirava el gravat de Goya, pels processos de racionalització d'aquesta modernitat que avança a un pas cada vegada més accelerat, continuen projectant la seva ombra sobre allò més humà, més tendre i més fràgil de la nostra identitat com a europeus... i, més enllà de la identitat, sobre la vida de molts, de massa gent.

Carrió i Esclusa ho saben i reclamen, amb la seva obra, l'evitabilitat del silenci. No ho fan a través de la culpa, un recurs tan fàcil, tan emprat, sinó a través de la convicció, la passió i la lluita, i d'unes ganes de vida que no s'acaben, que van més enllà de la

vida, de la pròpia vida i de tot allò que podem copsar i experimentar en el tros de temps que se'ns ha concedit.

L'estació de Portbou, implacable a l'hora d'oferir un retrat del moment actual, és alhora un llibre ple de màgia (també en el sentit més purament benjaminiana) i d'amor a la vida. Un amor desesperançadament carregat de ganes de futur –de nou fidels a Benjamin de la forma més «actual».

Els poemes que ens ofereix Carrió i que Esclusa ha convertit en imatges treballen amb aquesta fórmula benjaminiana i desfan vers a vers, fotografia a fotografia, la línia contínua i unidireccional del temps que hem après a donar per descomptat. I contraposen aquest temps buit amb un temps ple, abundant, encarnat, amb dreceres que comuniquen el Portbou de 1940 amb el futur del projecte d'Europa.

En molts aspectes, *L'estació de Portbou* mostra paral·lels colpidors amb *La infantesa a Berlín entorn 1900* de Walter Benjamin. Aquests paral·lels es van manifestant en els ecos del llibre en la ment (i en la pell) del lector durant els dies immediats a la primera lectura del text de Carrió i esdevenen fermes a partir de la segona relectura. Però mentre Benjamin mirava enrere cercant pistes que expliquessin l'avui, en els detalls, en allò més petit, en un objecte concret que podia ser emprat

com a plom, com a àncora a partir de la qual abraçar i copsar molt més, Carrió i Esclusa obren portes del temps en totes les direccions pensables i possibles: la màgia de la poesia i la fotografia artística permet fer aquestes coses. Així del 1940 al 2017 i més enllà trobem reptes, preguntes, esperances i desesperances, il·lusions i decepcions d'aquelles que esquincen més enllà de la decepció que, com a ponts comunicants, ens ensenyen amb la pràctica la pertinença del concepte d'actualitat benjaminiana i s'alineen amb ell amb un llibre a quatre mans, també plenament «actual.»

L'àngel de la història, que Benjamin veia pintat per Klee i que nosaltres podem veure avui a través de la mirada d'Esclusa, sembla que miri Portbou de reüll amb una constància que li confereix a aquest lloc fronterer un caràcter de llar d'idees i resiliències. La intervenció a l'estació de Portbou, amb els seus aires metropolitans i amb els seus ecos de les estacions més emblemàtiques d'Europa, des de la nostra estació de França a la immensa estació de Leipzig per exemple, esdevé paradigmàtica dels murs erigits arreu d'Europa a l'actualitat, per intervencions tan cegues com pobres de futur, que aïllen per negligència i per falta de coneixement i sensibilitat allò que persones com Benjamin intentaven traçar i que Carrió i Esclusa commemoren i honoren amb una sensibilitat exquisida. ■

Natàlia Cantó-Milà és professora als Estudis d'Arts i Humanitats de la UOC i secretària de l'Associació «Passatges de Cultura Contemporània». Joan Fuster-Sobrepere és professor dels Estudis d'Arts i Humanitats de la UOC

POESIA
Jordi CARRIÓ i Manel ESCLUSA
L'estació de Portbou
Girona: Curbet Edicions, 2017,
112 pp. 20 €